

'פעמים יש נספה בלא משפט' – היינו, על דרך שנאמר (קהלת ז) 'יש צדיק אובר בצדקו' – על ידי צדקתו, כמו הבל שהרגו קין בשביל שקבל ה' מנחתו. ובודאי היתה הריגה זו ממשפט הש"י, והיינו כי לא רצה הש"י שיהיה בעולם נברא מזיק לנברא אחר, וכך עשה אותו חסיד בתענית (כד.) שבקש על בתו שתשוב לעפרה שלא יכשלו בה בני אדם, וכן בקשה אותה בתולה דסוטה (כב.) שלא יכשלו בה בני אדם, כמו שאיתא (בשבת קמט:) כל שחבירו נענש על ידו, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה.

וזו שבקש רבי אליעזר (ירושלמי ברכות ד, ב. ושם הגירסא 'קנאתנו על לב אדם, ע"ש) 'ולא תעלה קנאת אדם עלי' שגם זה מזיק לו כשעל ידי צדקותו מתקנאים בו ונענש חבירו על ידו, אז גם הוא נענש.

ומכל מקום הכל במשפט, כי מסתמא היה במעמקי הלב איזה נגיעה להתפארות נגד חבירו בצדקתו, והנסתרות לה' אלקינו, אבל בנגלות הוא שלא במשפט. כי יש נסתרות שנסתר גם לאדם עצמו, רק הש"י יודע, ואין לזה שום עצה רק תפילה ורחמים, כי מי שנקי באמת, אז הש"י שומרו ולא יאונה לו כל און, שאין אחר נכשל על ידו'. (צדקת הצדיק פד)

'אין גזירה יוצאה מפי הקב"ה, אלא בהסכמת צדיקי הדור... ואיך יהיה זה, והלא הם אדרבה מתפללים בעדם? רק שהוא בענין אחר הדומה לו, כענין שהיה בדוד המלך בכבשה...'

ולכך צריך שמירה בזה שלא יצא לעולם דבר רע מפיו. ולכך הצדיק נתפס, ובהדי הוצא לקי כרבא (בבא קמא צב.). ובודאי הכל במשפט, רק שהוא כנ"ל, מפני שהסכים, והוא גרם לפורענותם. ולכך ממנו מתחיל כדאיתא בב"ק. כענין מדה טוב שאמרו במתפלל על חבירו... דהוא נענה תחילה. ולא היה צדיק שניצול מזה לגמרי, רק משיח. ואכמ"ל עוד'. (שם פו. וכיו"ב כתב ב'ישראל קדושים' עמ' 98, ע"ש)

'... וכתב הרש"ז שאין הכוונה שהמשחית מעניש יותר מהנגזר, אלא כיון שהדור מקולקל, יש צורך שעה לדון את הצדיק בכל חומר הדין, אף על עבירות קלות שהוא עשה, אולי יראו אחרים ויקחו מוסר וילמדו קל וחומר על חטאי עצמם.

הרי בעינינו ראינו איך הוציאו להורג, בתוך המון רבבות ישראל, צדיקים וקדושים גדולי הדור ועמודי התורה הי"ד, ולא עביד קודשא בריך הוא דינא בלא דינא (ברכות ה:), אלא שהשעה היתה צריכה לכך, להעניש בכל חומר של מיתות משונות ר"ל עבור חטאים דקי דקים של צדיקים, כדי שהנותרים ישמעו וייראו ויפחדו מתוקף הדין, כנ"ל'. (מכתב מאליהו' ח"ד עמ' 86).

'והנה, אליבא דאמת, הקב"ה עושה את הכל לבדו ואינו צריך לשליחים, וענין 'עשיה על ידי שליח', כגון ע"י מלאכים או כחות הטבע, היינו רק שלפי ראות עינינו הדבר נעשה ע"י שליח, כי קשה לנו לחדור אל מעבר למכסה הטבעי.

ובמצב כזה ברור למה נאמר 'כיון שנתנה רשות למשחית... – כי הפירוש הוא שאין אנו רואים את ההבחנה, כי המאמין בטבע לא יתגלה לו יותר מטבע; ולפי הכרתנו הרי הטבע והשליח אינם מבחינים בין טוב לרע...'. (שם עמ' 121).

דף סא

'כל המוסר עצמו למות על דברי תורה, אין אומרים דבר הלכה משמו – זייסך אותם לה' – יש לפרש על פי מה שאמרו (בסנהדרין צ:): 'כל מי שנאמרה הלכה בשמו בעולם הזה – שפתותיו דובבות בקבר'.

לפיכך, זה שמסר נפשו למות שלא כדון, במוסרו דברי תורה, אינו דין ש'יחיו' אותו על ידי אותם דברים.

'דאמרינהו משמא דגמרא' – פירוש, בשם כל חכמי הישיבה שבבית המדרש. (מהר"ץ חיות עפ"י יומא לג. ורש"י)

'לא שנו אלא בקולחת, אבל בנכפפת אפילו עד מאה אמה' – לכאורה צריך לומר שבאש קולחת שפטרו, מדובר שאין מצויה רוח שיכולה לשנותה לאש נכפפת, כי אז הרי הוא פושע כלפי נכפפת. (וב'אילת השחר' פרש באופן אחר).

– 'ופירש ר"י דאיירי שהשלהבת עולה למעלה מן הגדר, או לכל הפחות בשוה, אבל אם הגדר גבוה מן השלהבת, מה לי קופצת מה לי נכפפת, מה יכולה להזיק. ונראה לי שדברים של טעם הם, ואף שהוא בנמצא עכשיו שאפילו הגדר גבוה מן קצה השלהבת אפילו הכי מדלגת, וכמה פעמים ראינו זה בשריפות, מכל מקום זה לא בא אלא ברוח סערה שאינה מצויה, ופטור'. (לשון 'ם של שלמה' – כח)

(ע"ב) 'המדליק בתוך שלו, עד כמה תעבור הדליקה...' – 'יראה, דוקא בשלו נתנו שיעור, אבל בשל חבירו, כיון שלא ברשות הדליק – לא נתנו לו שיעור' (הרא"ש. וכו"פ בנו בעל הטורים – חו"מ תית. וע' ב'אילת השחר' בבאור הדין. וע' ברשב"א ובמפרשי המשנה, שדקדקו בלשון זו, שמשמע כאילו הרישא לא מיירי בהכי, ולא היא).

'רבי אלעזר בן עזריה אומר: רואין אותו (וי"ג: אותה) כאילו הוא באמצע בית כור' – שיעור ההרחקה במטרים הוא כ- 83-65 מטר. (לפי חישוב שטח בית כור – רע"ד אמות על רע"ד אמות, ובהתיחס לשיטות השונות בחישוב האמה).

'היה גדי כפות לו...' – ע' במובא לעיל כב-כג. וע"ע באותו ענין ב'שיטה מקובצת' כאן, וב'שער המלך' (גניבה ג, ב – דף לט, ב).

'לא יעמיד אדם תנור... ואם הזיק – משלם מה שהזיק' – יש לבאר מה נשתנתה הרחקה שאמרו בתנור, שאינה פוטרנו מן התשלומין, להרחקה שקבעו חכמים למדליק אש ברשותו, שאם הרחיק – פטור?

ויש לחלק, שהמבעיר אש, אינו מרגיש ששיעור ההרחקה לא הספיק אלא לאחר שכבר עברה הדלקה וכבר אין בידו להשתלט עליה, אבל מעמיד תנור, שיערו חכמים את שיעור ההרחקה על פי הרוב, אבל מאורע מיוחד שאין הרחקה זו מספקת, נרגש כבר בשעת היסק התנור, כשאפשר עדיין לכבותו. (עפ"י חו"א בבא בתרא יד, יד בבאור דברי הרי"ף).

עוד יש לפרש (לולא דברי הרי"ף), שקביעת שיעורי ההרחקה בתנור ובבערה, חלוקים הם מעיקרם, בתנור נתנו שיעור להתר העמדה, שבפחות מכן נזקו ודאי, ואין לו רשות להניחו שם, והצריכוהו להרחיק כדי שלא יזיק בידים, שהרי אסור להזיק גם על מנת לשלם. אך גם כשמרחיק, אינו מן הנמנע שיזיק, ולכן חייב. ואילו בהדלקת אש בחוץ, קבעו שיעור הרחקה בכדי שלא תוכל האש להזיק, ואם הזיק הרי זה בגדר אנוס. (קצות החושן קנה, א).

וב'נתיבות המשפט' (שם) הטעים עוד, לפי שתנור שימושו תדיר ולא הרחיקוהו כל כך, כי אחרת לא היתה אפשרות דיור בבית כלל. וקבעו שיעור זה שלא יזיק כשהוא עומד ומשמרו, והרי הוא מצוי בביתו ויכול להשגיח עליו. אבל הדלקת בערה בחוץ, שאינה שימוש תדיר, קבעו שיעור הרחקה בכדי שלא תוכל האש להזיק על ידי 'רוח מצויה', ולכן אם הרחיק – פטור. (וע"ע באמת ליעקב באור שיטת הרמב"ם בענין).

'המדליק את הגדיש והיו בו כלים ודלקו... וחכמים אומרים אינו משלם אלא גדיש של חטין או שעורין, ורואין מקום כלים כאילו הוא מלא תבואה' – אף על פי שלאמיתו של דבר לא שרף תבואה במקום הכלים, ועל הכלים הלא גזר הכתוב לפוטרו, גם אילו ידע שהם שם, – מכל מקום יש לנו לדון את הכלים עד ערך שיווי התבואה, כאילו אינם טמונים, שהרי כשם שעומרים פנימיים אינם נידונים כטמון, לפי שגלוי לכל שהם שם, כמו כן דמי תבואה שבכלים אינם 'טמון', כי ניכר לכל מבחוץ שיש כאן דבר מה, אלא שלא ניכר שהם כלים אלא תבואה, ולא נחשב 'טמון' אלא המותר שבכלים על שווי התבואה, שרק זה אינו ניכר. (עפ"י חזון איש ב"ק ז,ו).

דפים סא – טב

סיכומי שיטות

'אלא אמר רבא: בתרתי פליגי, פליגי במדליק בתוך שלו... ופליגי נמי במדליק בשל חבירו...'. – בשתי מחלוקות נפרדות בענין, נחלקו רבי יהודה וחכמים: האחת – האם 'טמון' פטור באש. ומחלוקת זו שייכת רק במדליק בתוך שלו, שבזה מדבר הכתוב 'כי תצא אש...!'

ולענין דין 'טמון', אין חילוק בין דבר שדרכו להיטמן שם לדבר שאין דרכו בכך. (אמנם נראה שדבר שגלוי לכל שהוא שם, אינו נכנס לגדר 'טמון' כלל, כשם שהעומרים הפנימיים שבגדיש אינם נידונים כטמונים. (ע' לעיל). ולכאורה הוא הדין בכיסוי שקוף). והמחלוקת השניה – כשאין פטור 'טמון' – במדליק בשל חבירו, האם חייב לשלם על ארנק שהיה מוחבא בגדיש, שאין דרכו להימצא שם ולא העלהו בדעתו. ונחלקו דעות הראשונים בבאור מחלוקת זו:

שיטת הרמב"ן (במלחמות ה'), שמח' רבי יהודה וחכמים כשאין עדים על שריפת הארנק, אלא שהניזק טוען כן ומוכן להשבע. ונחלקו האם עשו 'תקנת נגזל' (=שנשבע כמה נגזל, ונוטל) באש. (ומובן בפשטות מה שאמרו 'לאו היינו מתניתין דתנן ומודים חכמים...').

שיטת הרשב"א, שמחלוקת ר"י וחכמים במדליק אצל חבירו ופשע ולא שמר על האש, ופשטה לגדישו ושרפתו, אך לא הדליק את הגדיש בידים, שאם הדליקו בידים – חייב על הכל. וסוברים חכמים, שכיון שלא היה בדעתו שיימצא שם ארנק, ולא פשע אלא כלפי תבואה – פטור. (וכשיטה זו משמע לכאורה מדברי רש"י).

שיטת התוספות (בד"ה מי) שאפילו כשהדליק הגדיש בידים – פטור לדעת חכמים על הארנק, לפי שאין דרכו כלל שיהא שם, ולא ידע עליו.

צג. בהמה שנכנסה לגינה והשחיתה קב מפירותיה (פירות שאינם גמורים) – כיצד שמין את נזקה? ומה הדין באדם שהזיק? (נח):

לר' יוסי בר חנינא שמין אותו הקב לפי בית סאה, כמה הוא יפה עם הקב וכמה בלעדיו. ומחיר הבית סאה עצמו נקבע ע"י שומא בשישים כמותו. לר' ינאי – באותה דרך אך בחצי סאה ('תרכב') בשישים כמותו. לחזקיה – אותו קב שאכלה מוערך בשישים כמוהו. באדם המזיק נחלקו אמוראים אם השומא מתבצעת כבבהמה, או משערים את מה שהזיק בפני עצמו. (וי"א שלמסקנא רבא הודה לדברי אביי, שמשערים כבבהמה).

צד. כיצד שמין את הנזקים במינים הבאים:

א. שחת. ב. לולבי גפנים ויחורי תאנים. ג. סמדר. ד. בוסר. ה. כופרא. ו. דקל. ז. פירות גמורין המחוברין לאדמה. (נח:-נט)

א. לריה"ג – לפי המשווייר בגינה, היינו, דמי הערוגה בזמן הקציר. לחכמים – הפרש שבין דמי הקרקע עם שחת ובלעדיו. (ולפי חישוב ששים, כל חד כשיטתו).

ב. כהפרש דמי הקרקע שעם הלולבין ובלעדיהם. (ולא מפורש בגמ' אם ריה"ג פליג גם על זה).

ג. לר' יהושע – כענבים העומדות להבצר (ואגב הקרקע – תוס'). לחכמים – כמצבם עתה, אגב הקרקע.

ד-ה. לר' שמעון בן יהודה משום ר"ש, ורבי יהושע – כענבים העומדות להבצר. ולחכמים (וכן אמר שמואל ואליעזר זעירא) – אגב הקרקע, בשישים.

ו. למסקנא – דקל רגיל – אגב הקרקע, ודקל פרסי (שחשוב הוא מאד – רש"י) – נשום בפני עצמו.

ז. לרבי שמעון משלם כדמי פירות תלושין, כל שאינם צריכים לקרקע.

צה. ליבה וליבתה הרוח, ואין בליביו כדי להבעיר אלא בצירוף הרוח, ויצאה האש והזיקה – האם חייב לשלם? (ס).

בברייתא שנינו שפטור, והעמידה אביי כשלבה מצד אחד ולבתו הרוח לצד אחר. ורבא העמיד כשבאה רוח שאינה מצויה. ור' זירא – שלא ליבה בנפיחה ממש. אולם לדעת רב אשי לעולם הוי גמרא בנוקין ופטור.

צו. המדליק אש ברשותו ועברה גדר שהיא גבוהה ד' אמות והדליקה שדה קוצים והזיקה – האם חייב לשלם? (סא)

לתנא דמתניתין – פטור. ורב העמידה דוקא באש קולחת ולא בנכפפת, ולשמואל – בכל סוג אש. ודוקא כשיש בגדר ד' אמות משפת קוצים ולמעלה. ולר' שמעון – הכל לפי אומד הדליקה (דקאי נמי אגדר – ע' רמב"ם הל' נוקי ממון יד, ב).

צז. האם חייבין על נזקי אש בדברים טמונים, בדברים שדרכם להיות טמונים שם, ובדברים שאין דרכם בכך? (סא):

רבי יהודה מחייב לעולם על טמון, וחכמים פוטרים. ולדעת רב כהנא, מודים חכמים במדליק בתוך של חבירו, שחייב, ואפילו על דברים שאין דרכם להטמין שם. ולרבא – חכמים מודים רק במדליק בשל חברו ובכלים שדרכם להטמין שם.

צח. א. גדיש של חטין המחופה בשעורין – השורפו, כמה משלם, דמי חטים או דמי שעורים, ומה הדין בפשיעת השומר באותו אופן, כשלא שמר את הגדיש וניזוק, ומה הדין במזיק גדיש כזה בידים?

ב. האם עשו 'תקנת נגזל' (שנשבע כמה נגזל ונוטל) בנוקי אש; במסור; באדם שהזיק ארגז שבתוכו חפצים? (סב).